

ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ
БИЈЕЉИНА
Датум: 23.6.2017.год.

ОБАВЈЕШТЕЊЕ

Педагошки факултет у Бијелини, Универзитета у Источном Сарајеву, обавјештава јавност да је написан извјештај стручне комисије о урађеној докторској дисертацији под називом "Креативност у уметничком и дечјем стваралаштву" кандидата мр Марије Александровић из Београда.

Извјештај Комисије је објављен на веб страници Универзитета дана 23.6.2017. године.

Рад и извјештај комисије се налазе у библиотеци Факултета и доступни су заинтересованима до 22.7.2017. године сваког радног дана у времену од 8 до 15 часова.

Д е к а н

проф. др Далибор Стевић

**UNIVERZITET U ISTOČNOM SARAJEVU
PEDAGOŠKI FAKULTET**

NASTAVNO-NAUČNOM VIJEĆU

Predmet: Stručna ocjena i mišljenje o uradjenoj doktorskoj disertaciji kandidata mr Marije Aleksandrović pod nazivom: “Kreativnost u umetničkom i dečjem stvaralaštvu“

Kandidat mr Marija Aleksandrović predala je molbu za formiranje komisije za ocjenu podobnosti teme i kandidata za izradu doktorske disertacije 11. 01. 2013. godine.

Nastavno naučno vijeće Pedagoškog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu donosi odluku br. 29/13 od 16. 01. 2013. godine o obrazovanju komisije za ocjenu naučne zasnovanosti predložene teme doktorske disertacije kandidata mr Marije Aleksandrović.

Na sjednici Nastavno naučnog vijeća donijeta je odluka br. 390/13 od 9. 04. 2013. godine o usvajanju izvještaja Komisije o ocjeni teme doktorske disertacije. Senat Univerziteta u Istočnom Sarajevu 1. 07. 2013. godine donosi odluku br. 01-C-137-XX/13 o podobnosti teme i kandidata doktorske disertacije kojom se prihvata Izvještaj Komisije o ocjeni podobnosti teme doktorske disertacije.

Kandidat podnosi zahtjev 29. 09. 2015. godine za formiranje komisije za pregled i ocjenu urađene doktorske disertacije.

Nastavno naučno vijeće Pedagoškog fakulteta u Bijeljini dana 04.05.2016. godine, donosi Odluku br. 01-301 o imenovanju Komisije za ocjenu i odbranu doktorske disertacije kandidata mr Marije Aleksandrović, u sledećem sastavu:

1. Dr Desanka Trakilović, redovni profesor: Uža naučna oblast: Umjetnost(stvaralaštvo - svi oblici stvaralaštva) Predmet: Metodika nastave muzičke kulture Univerzitet u Istočnom Sarajevu - Pedagoški fakultet Bijeljina; **predsjednik komisije;**
2. Miladin Lukić, akademski slikar, redovni profesor za užu naučnu oblast Stvaralaštvo(svi oblici stvaralaštva) - predmet Metodika nastave likovne kulture, Univerzitet u Istočnom Sarajevu - Pedagoški fakultet Bijeljina; **mentor;**
3. Mr Zdravko Mićanović, vanredni profesor: Uža naučna oblast: Grafički dizajn Predmet:Plakat i oglašavanje Univerzitet umetnosti u Beogradu - Fakultet primenjenih umetnosti; **član komisije.**

Senat Univerziteta na sjednici održanoj 27.12.2016. godine, donio je Odluku br. 01 C-834-XXIII/16, kojom se stavlja van snage Odluka br. 01-C-734-XXII/16 od dana 24.11.2016. godine o prihvatanju Izvještaja Komisije o ocjeni urađene doktorske disertacije pod nazivom “Kreativnost u dečjem stvaralaštvu”, kandidata mr Marije Aleksandrović, zbog potrebe utvrđivanja pripadnosti doktorske disertacije naučnoj ili umjetničkoj oblasti, odnosno provjere da li je tema doktorske disertacije metodička ili stvaralačka. U istoj odluci se konstatuje(IV) da je potrebno provjeriti da li je utvrđivanje mentora izvršeno u skladu sa propisima koji se primjenjuju u postupcima sticanja zvanja doktora nauka po starom – nebolonjskom sistemu.

Vijeće Pedagoškog fakulteta u Bijeljini, na sjednici održanoj 24.4.2017. godine, donosi Odluku br. 01-298 kojom se obrazuje Komisija za ocjenu i odbranu urađene doktorske disertacije mr Marije Aleksandrović pod nazivom „Kreativnost u umetničkom i dečjem stvaralaštvu“ u sastavu:

1. Miladin Lukić, akademski slikar, redovni profesor za užu naučnu oblast Stvaralaštvo(svi oblici stvaralaštva) - predmet Metodika nastave likovne kulture, Univerzitet u Istočnom Sarajevu - Pedagoški fakultet Bijeljina; **predsjednik komisije**;
2. Dr Desanka Trakilović, redovni profesor: Uža naučna oblast: Umjetnost(stvaralaštvo - svi oblici stvaralaštva) Predmet: Metodika nastave muzičke kulture, Univerzitet u Istočnom Sarajevu - Pedagoški fakultet Bijeljina; **mentor**;
3. Mr Zdravko Mićanović, vanredni profesor: Uža naučna oblast: Grafički dizajn Predmet: Plakat i oglašavanje, Univerzitet umetnosti u Beogradu - Fakultet primenjenih umetnosti; **član komisije**.

Senat Univerziteta je na XXX sjednici, održanoj 18.05. 2017. godine donio Odluku br. 01-C-226-XXX/17, na osnovu koje se daje saglasnost na Prijedlog Nastavno-naučnog vijeća Pedagoškog fakulteta za izmjenu mentora u postupku izrade doktorske disertacije "Kreativnost u umjetničkom i dečjem stvaralaštvu", kandidata mr Marije Aleksandrović, te da se umjesto ranije određenog mentora Miladina Lukića, određuje dr Desanka Trakilović, nastavnik u zvanju redovnog profesora na Univerzitetu u Istočnom Sarajevu OJ Pedagoški fakultet Bijeljina.

Kandidat, mr Marija Aleksandrović je predala, u skladu sa uputama, tehnički uređenu disertaciju na protokol Pedagoškog fakulteta 07.06. 2017. godine, pod protokolnim brojem 02-456.

Nakon uvida u priloženu dokumentaciju (urađenu doktorsku disertaciju, biografija i spisak radova) i njene analize Komisija Naučno-nastavnom vijeću Fakulteta podnosi sljedeći

IZVJEŠTAJ

1. Značaj i doprinos doktorske disertacije sa stanovišta aktuelnog stanja u određenoj naučnoj oblasti

Priložena doktorska disertacija kandidata mr Marije Aleksandrović pod naslovom "Kreativnost u umjetničkom i dečjem stvaralaštvu" sadrži sve potrebne stručne i naučne elemente na osnovu kojih je moguće sagledati: strukturu, sadržaj, obim, realizaciju i značaj istraživanja. Jasno su definisane metode, tehnike i instrumenti istraživanja, što je bilo osnovno za utvrđivanje cilja istraživanja. Podaci su prikazani pregledno i precizno uz primjenu odgovarajućih metoda istraživanja.

Naučni doprinos ovog istraživanja biće prvenstveno u kvalitetnijem metodološkom oblikovanju časa likovne kulture, čime će se valorizovati efikasnije praćenje i vrednovanje promjena kreativnosti u umjetničkom i dječijem stvaralaštvu učenika.

Rezultati istraživanja mogu poslužiti i kao osnova za buduća istraživanja koja bi obuhvatala i ostale dijelove umjetničkog i dječijeg stvaralaštva pri čemu bi se svakako dobile i validnije informacije o kreativnosti populacije učenika osnovnih škola.

2. Ocjena da je urađena doktorska disertacija rezultat originalnog naučnog rada kandidata u odgovarajućoj naučnoj oblasti,

Urađena doktorska disertacija mr Marije Aleksandrović pod naslovom "Kreativnost u umetničkom i dečjem stvaralaštvu" predstavlja originalan naučno-istraživački rad urađen po svim principima naučno-istraživačkog rada uz primjenu odgovarajućih naučnih metoda. Ona je vrijedan naučni doprinos nastavi likovne kulture. Dobijeni rezultati su jasno i precizno prikazani i imaju teorijsku i praktičnu vrijednost, te se disertacija može smatrati originalnim naučnim doprinosom teoriji i praksi nastave likovne kulture.

3. Pregled ostvarenih rezultata rada kandidata u određenoj naučnoj oblasti

U svom dosadašnjem naučnom opusu, kandidat se bavila istraživanjima koja su vezana za proučavanje kreativnosti u umjetničkom i dječijem stvaralaštvu. U tim radovima su ispitivane razlike i relacije u pojedinim dijelovima umjetničkog i dječijeg stvaralaštva. Takođe, autorka je ispitivala i efekte eksperimentalnih programa na razvoj kreativnosti kod djece mlađeg školskog uzrasta.

4. Ocjenu o ispunjenosti obima i kvaliteta u odnosu na prijavljenu temu,

Doktorska disertacija pod nazivom "Kreativnost u umetničkom i dečjem stvaralaštvu" napisana je po važećim naučno-metodološkim principima u obimu od 239 stranica standardnog kompjuterskog formata (format A4) sa proredom 1.15 (font: Calibri, font size: 12). Sadržaj doktorske disertacije je raspoređen u 11 poglavlja: 1. Uvod, 2. Dosadašnja istraživanja o dečjem i umetničkom kreativnom stvaralaštvu, 3. Problem, predmet, cilj i zadaci istraživanja, 4. Hipoteze istraživanja, 5. Metod rada, 6. Rezultati istraživanja, 7. Interpretacija rezultata anketa sa diskusijom, 8. Značaj istraživanja i njegova praktična vrednost, 9. Zaključak, 10. Literatura, 11. Prilozi.

Na osnovu detaljne analize urađene doktorske disertacije Komisija je zaključila da ona obuhvata sva relevantna poglavlja klasične strukture istraživačkog rada i da je napisana po svim principima naučno-istraživačkog rada

5. Naučne rezultate doktorske disertacije,

Prvo poglavlje disertacije – **Uvod**, sastoji se od šest podpoglavlja. Autorka navodi da kreativnost postoji koliko i samo čovječanstvo, i da se sjetimo crteža u pećinama Lasko i Altamira i prihvatanje njihove važnosti, ima svoj razvojni tok. Za nastajanje likovne umjetnosti, prisustvo kreativnosti u čovjekovom biću je neophodno. Kada je riječ o likovnom stvaralaštvu, moglo bi se tvrditi, na osnovu mnogo dokaza iz arheologije i istorije umjetnosti, da potreba za likovnim iskazivanjem postoji koliko i ljudska potreba za istražavanjem uopšte. U kontekstu toga problema, Erić kaže: „Pretpostavlja se da je jezik slika filogenetski stariji od jezika reči." Dakle, jedna od najznačajnijih ljudskih potreba u formiranju ljudskog identiteta, jeste potreba za umjetničkim izražavanjem. U slučaju likovne umjetnosti to može biti slika, skulptura, crtež itd. Potreba čovjeka za stvaranjem je oduvijek postojala i smatra se da su svi ljudi obdareni kreativnošću u nekoj, većoj, ili manjoj mjeri.

U drugom poglavlju **Dosadašnja istraživanja o dečjem i umetničkom kreativnom stvaralaštvu** navodi se spisak svih referenci koje su korištene u rješavanju samog problema doktorske disertacije, a koje su usko vezane sa temom.

U trećem poglavlju **Problem, predmet, cilj i zadaci istraživanja** se navodi da se problem istraživanja odnosi na ispitivanje kreativnosti u umjetničkom i dječijem stvaralaštvu kod učenika osnovne škole nakon eksperimentalnog tretmana.

Predmet istraživanja kreativnost kroz likovno izražavanje djece ranijeg školskog uzrasta i uticaj umjetničkog stvaralaštva nekih savremenih likovnih umjetnika na dječije stvaralaštvo.

Cilj ovog istraživačkog projekta je bio utvrđivanje uticaja prikazanih likovnih djela poznatih umjetnika na razvoj kreativnosti kod djece trećeg razreda osnovne škole.

Zadaci ovog istraživanja kod djece ranijeg školskog uzrasta predstavljaju nov način podsticanja u razvoju dječijih likovnih interesovanja, dječijih misaonih sposobnosti i dječije kreativnosti.

U četvrtom poglavlju **Hipoteze istraživanja** autorka navodi osam istraživačkih hipoteza.

H1– Učenici trećeg razreda osnovne škole u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi se ne razlikuju u socijalnom statusu.

H2–Učenici trećeg razreda osnovne škole u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi se ne razlikuju u kreativnoj inteligenciji.

H3–Učenici trećeg razreda osnovne škole u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi se ne razlikuju u kreativnom crtanju.

H4–Učenici trećeg razreda osnovne škole u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi se razlikuju u kvalitetu likovnih radova.

H5– Učenici trećeg razreda osnovne škole u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi se razlikuju u oceni pedagoškog rada na časovima likovne kulture.

H6– Kreativna inteligencija značajno utiče na kvalitet likovnih radova učenika.

H7–Kreativno crtanje značajno utiče na kvalitet likovnih radova učenika.

H8– Ocena pedagoškog rada na časovima likovne kulture je značajno povezana sa kvalitetom likovnih radova učenika i u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi.

U poglavlju **Metod istraživanja** definisani su uzorak ispitanika, uzorak mjernih instrumenata, opis eksperimentalnog programa i metod obrade podataka.

Istraživanje je bilo sprovedeno u osnovnim školama „Miroslav Antić“ i „Ratko Vukićević“ u gradu Nišu. Uzorak su činili učenici trećeg razreda iz obe škole. Svaka škola je imala po četiri odjeljenja trećeg razreda. Po dva odjeljenja iz obe škole je činilo kontrolnu grupu, a dva preostala odjeljenja su činila eksperimentalnu grupu.

Ukupan broj učenika trećeg razreda u obe škole je činilo 227 učenika. U eksperimentu je učestvovalo 213 učenika, što predstavlja uzorak, koji je podijeljen u dva sub uzorka. Prvi uzorak je bila kontrolna (K) grupa sa 104 učenika, dok je drugi uzorak činila eksperimentalna (E) grupa, od 109 učenika.

Kao uzorak mjernih instrumenata za potrebe rada bile su izabrane sljedeće varijable:

1. Varijabla za procjenu socijalnog statusa ispitanika,
2. Varijabla za procjenu kreativne inteligencije,
3. Varijabla za procjenu kreativnog crtanja,
4. Varijabla za procjenu kvaliteta likovnih radova,
5. Varijabla za procjenu pedagoškog rada na časovima likovne kulture.

U okviru opisa eksperimentalnog programa opisani su sadržaji programa koji su primenjeni u toku eksperimentalnog perioda.

Istraživanje je imalo longitudinalni karakter i trajalo je čitavo drugo polugodište u školskoj 2014/2015 godini.

Kontrolna(K) i eksperimentalna grupa(E) su imale približno isti profil u pogledu psihološkog koeficijenta inteligencije (Prilog), školskog uspjeha, socijalnog stanja (Prilog).Sprovedena je anketa (Anketa 1), koja je imala za cilj da se odrede dječija interesovanja i njihovo poznavanje likovne kulture i umjetnosti. Iza toga je sproveden eksperimentalni i kontrolni program.

Ocjenjivanje likovnih radova učenika je vršila tročlana grupa nastavnika u čijem su sastavu bili likovni pedagozi sa pedagoškim iskustvom.Likovni pedagozi su ocjenjivali radove po kriterijumima koji su unaprijed određeni i na osnovu kojih su pedagozi dali konačnu ocjenu kreativnosti, za svakog đaka ponaosob.

Poslednje nedelje eksperimenta, učenici su ocijenili eksperimentalni pedagoški rad, na časovima likovne kulture kroz odgovarajuću anketu.

Prilikom istraživanja u okviru izvođenja nastave, kao didaktička sredstva su korišćene reprodukcije likovnih djela poznatih savremenih domaćih i stranih slikara. Likovna djela su odabrana tako,da ih mogu razumjeti učenici trećeg razreda osnovne škole, uz objašnjenja autorke istraživanja.Tokom časova, učenicima su ispričane biografije slikara koji se na časovima prvi put spominjani, kao i o njihovom likovnom djelu.

Reprodukcije i video prilozi su bili osnova za kreativno izražavanje đaka u njihovim likovnim radovima. Iste reprodukcije su iskorišćene i prilikom obnavljanja znanja o osnovnim likovnim elementima i osnovama iz teorije boja. Učenici su tokom trajanja eksperimenta, u više navrata obnavljali dato gradivo. U Prilogu je predstavljen materijal koji je prezentovan učenicima.

Slikari čija su djela korišćena u eksperimentu su:Ilija Bosilj, Nedeljko Gvozdrenović, Ljubica Cuca Sokić, Mladen Srbinović, Radomir Reljić, Nadežda Petrović, Pablo Pikaso i Salvador Dali (Prilog br 9).Istovremeno je na časovima likovnog obrazovanja korišćena muzička podloška diskretne jačine,klasičnog i popularnog sadržaja (Mocart, Čajkovski i drugi).

Na eksperimentalnim časovima je sa učenicima razvijana diskusija o tome, šta je djeci zanimljivo na nekoj slici i da li mogu da definišu i naslikaju neku sliku na svoj, ili drugačiji način i slično.Na primer, djeca su mogla da daju odgovore na pitanje,da li im je zanimljiv kontrast boja na nekoj od priloženih slika, a istraživač ih je navodila na odgovarajući odgovor.

Đacima je je na primjer, prethodno slikovito objašnjeno šta je kontrast i šta dati pojam znači na konkretnom primjeru, odnosno na odgovarajućoj reprodukciji. Isto tako, djeci je na eksperimentalnim časovima predlagano da pokušaju da naslikaju kontrast, kako su razumjela, i na svoj način ih podsticali na divergentno mišljenje. Kada je na primjer riječ o svjetlosti i sjenci, đacima je prikazan odnos između globusa i izvora svjetlosti. Mijenjanjem mjesta globusa u odnosu na svjetlosni izvor, đacima su dočaravani valerski odnosi (jačina i oštrina) osvjetljenje, površine i sjenke.Na taj način je istaknut značaj valera u prikazivanju oblika i dubine, a učenici su podstaknuti da eksperimentišu i počnu slikati valere.

Jedan od zadataka prilikom istraživanja je bio i prikaz dramatične situacije na slici. Deci su bile pokazane dvije slike. Jedna je bila Pikasova potresna slika Gernika, a druga, slika broda pred svitanje na mirnom moru. Od djece se tražilo da predstave neku dramatičnu situaciju, ali bez prikazivanja mora i broda. Dati zadatak je pokazao, da se davanjem zadatka đacima da prikažu isto osjećanje, ili emociju, prikazivanjem nekih drugih motiva mogu donekle, iskazati sopstvenu kreativnost.

Dakle, istraživač i učitelji su podsticali divergentno mišljenje đaka, navodeći ih da samostalno dođu do kreativnih likovnih rješenja.

U podpoglavlju *Metode obrade podataka* navedeno je da su za sve primijenjene varijable, parametrijske i neparametrijske izračunati odgovarajući parametri deskriptivne statistike.

Za utvrđivanje razlike u socijalnom statusu i ocjeni pedagoškog rada, na času likovne kulture između eksperimentalne (E) i kontrolne grupe (K) je korišćen Mat-Vitnijev test (Mann-Whitney).

Za utvrđivanje razlike u kreativnoj inteligenciji, kreativnom crtanju i kvalitetu likovnih radova, između eksperimentalne i kontrolne grupe je korišćen, takođe Mat-Vitnijev test.

Ocjena uticaja pedagoškog rada na kvalitet likovnih radova je vršena Spirmanovim koeficijentom korelacije rangova.

Rezultati Ankete 1. i Ankete 2. su testirani Vilkoksovim testom.

Za utvrđivanje pojedinačne povezanosti između kreativne inteligencije, kreativnog crtanja i ocjene pedagoškog rada, u ovom istraživanju je sproveden ex-post-facto postupak. Ovim se metodom istražuje efikasnost nekog faktora, nakon što se (ex-post) ostvarila činjenica (fact) njegovog djelovanja, a da ga nije trebalo namjerno unijeti u eksperiment. Isto tako, bila je ispitana kauzalna hipoteza kao u eksperimentu, gde se namjerno unosi nezavisna varijabla.

Na početku istraživanja, za analizu kvaliteta likovnih radova u eksperimentalnoj (E) i kontrolnoj grupi (K) je korišćena Pirsonova korelacija.

U poglavlju **Rezultati istraživanja** tekstualno i tabelarno, prikazani su dobijeni rezultati istraživanja obe grupe ispitanika za sve istraživane varijable.

U prvom dijelu za utvrđivanje razlike u socijalnom statusu i ocjeni pedagoškog rada, na času likovne kulture između eksperimentalne (E) i kontrolne grupe (K) je korišćen Mat-Vitnijev test (Mann-Whitney).

U drugom dijelu rezultata utvrđivanje razlike u kreativnoj inteligenciji, kreativnom crtanju i kvalitetu likovnih radova, između eksperimentalne i kontrolne grupe je korišćen, takođe Mat-Vitnijev test.

U trećem dijelu rezultata ocjena uticaja pedagoškog rada na kvalitet likovnih radova je vršena Spirmanovim koeficijentom korelacije rangova.

U četvrtom dijelu rezultata Rezultati Ankete 1. i Ankete 2. su testirani Vilkoksovim testom.

U petom dijelu rezultata za utvrđivanje pojedinačne povezanosti između kreativne inteligencije, kreativnog crtanja i ocjene pedagoškog rada, u ovom istraživanju je sproveden ex-post-facto postupak. Ovim se metodom istražuje efikasnost nekog faktora, nakon što se (ex-post) ostvarila činjenica (fact) njegovog djelovanja, a da ga nije trebalo namerno unijeti u eksperiment. Isto tako, bila je ispitana kauzalna hipoteza kao u eksperimentu, gdje se namjerno unosi nezavisna varijabla.

U poglavlju **Interpretacija rezultata anketa sa diskusijom** dato je objašnjenje svih tabela i njihovih dobijenih rezultata.

U poglavlju **Značaj istraživanja i njegova praktična vrednost** autorka navodi da je značaj istraživanja i njegova praktična vrijednost u sljedećim stavovima:

1. Ovo istraživanje je pokazalo da je veoma mali broj učenika (dvoje po eksperimentalnom odjeljenju) ostvarilo porast kreativnosti u svojim likovnim radovima, dakle oko 5%. To se poklapa sa rezultatima istraživanja drugih istraživača, vezano za nešto starije đacke uzraste.

Isto tako, potvrđena je pretpostavka da veći stepen inteligencije i kreativnog mišljenja kod djece, daju veću vjerovatnoću da će se kreativnost javiti. Tačnije, likovnu kreativnost, i to divergentnu, najprije ispoljavaju visoko inteligentni učenici, sa talentom za likovne aktivnosti, dok je konvergentna kreativnost usmjerena na davanje određenih produkata koji uključuju znanje i druge faktore, koje učenici u ovom uzrastu ne posjeduju.

Kreativnost je rijetka i dragocjena sposobnost i treba je uočiti još u djetinjstvu i razvijati u svim aspektima u kojima se javlja, dok se talentovanost javlja daleko češće, ali ne mora uključivati bitno potencijalnu kreativnost.

2. Analiza socijalnog stanja učenika pokazuje, da sva djeca nemaju podjednake uslove za duhovni razvoj. Učenici imaju različite talente i interesovanja, ali ih ne može razvijati samo škola. Smatra se da su roditelji izuzetno odgovorni za uočavanje dječjih interesovanja i dalji razvoj kreativnosti na svim planovima. Ako je savremeni način života oduzeo djeci fizičko kretanje i boravak u prirodi, nije oduzeo mogućnost roditeljskog izbora, zbog čega je ključno njihovo aktivno uključivanje u dječije odrastanje i kreativni razvoj. Roditelji, ljubavljaju prije svega, kroz igre i sport, kao i kroz likovno izražavanje, djecu bi morali učiti različitim vještinama, koje tek tada mogu razviti kreativnost.

3. Anketa 2, kao i rezultati koje je dalo istraživanje u okviru pete varijable, jasno pokazuju da sposobnost, da učenici u ovom uzrastu, mogu da usvoje značajno veću količinu znanja, nego što se postojećim školskim programom traži. Bilo bi od značaja da se đacima prezentuje u okviru školskog programa.

Kako je istraživanje odmicalo, učenici su lakše rješavali svoje likovne dileme, nego ranije. Radovi su postajali pedantniji, crteži jasniji, ali ne i mnogo kvalitetniji u cjelini. Đaci su iz osnova promenili odnos prema likovnoj umjetnosti i ona im je postala bliža i razumljivija.

4. Može se zaključiti da je ovo istraživanje dalo svoj doprinos i u utvrđivanju elemenata, koji uspješno mogu dovesti do povećanja efikasnosti postojećih programa u nastavi likovnog obrazovanja i vaspitanja u osnovnim školama.

5. Učitelji i nastavnici, putem primjene kriterijuma iz ovog istraživanja u nastavi likovnog vaspitanja, mogu da uoče likovno talentovane učenike sa kreativnim potencijalom, koji bi na likovnom i drugim planovima mogli da predstavljaju buduće pokretače pravih vrijednosti u društvu i široj zajednici. Naravno, svako dijete je različito i na različit način usvaja novine, te je iz tog razloga neophodno, specijalno organizovati dalji rad sa takvom djecom. Istraživanje je pokazalo da dodatno ulaganje u djecu daje vrijedne i značajne rezultate. Rad sa takvom djecom bi trebalo da bude personalizovan (posebno prilagođen učeniku), sistematski i da se sprovodi u dužem vremenskom periodu.

Valjalo bi dodatno zaključiti: kreativna ličnost je istovremeno samopouzdana i može opstati u savremenom svijetu rješavajući probleme, oslanjajući se na sopstvene potencijale i originalne ideje, a ne na diktat autoriteta. Jedino se tako može stvoriti autentična ličnost u autentičnom društvu, što treba da bude cilj u pedagogiji i u svakoj zdravoj društvenoj zajednici. Samo vanserijski pojedinci svojom kreativnošću, znanjem i trudom vuku civilizaciju naprijed. Država iz osnova treba da promijeni odnos prema ovakvim primjerima i počne istinski da vodi računa o njima. Iz tog razloga bi bilo potrebno, da nastavnici ovladaju metodama njegovanja dječije kreativnosti i stvaralaštva, kao i načine njihovog stimulisanja, jer oni mogu u budućnosti da donesu neprocjenjivu korist.

U poglavlju **Zaključak** autorka ističe da učenici koji su likovno obdareni i nadprosječno inteligentni, lakše primjenjuju stečena znanja, a likovni elementi koje su koristili, su brojniji i jasniji u njihovim likovnim radovima. Ostali učenici nisu bili u stanju da uspješno prenesu nova saznanja u svoje radove. Ipak, gotovo sva djeca su osjetila i iskazala potrebu za likovnim izražavanjem i za ovakav vid nastave, što čak dovodi u drugačije psihološko stanje, u pozitivnom kontekstu.

Svi učenici su nastojali da pokažu nešto od „novo-naučenog“. Njihova likovna ostvarenja su se ogledala u pokušajima da na primjer, sjenčenjem dočaraju svjetlo (sunce nisu više slikali kliširano, sa zracima, ili kako se „smije“ i počeli su da „bogatije“ oslikavaju nebo, nastojeći da prikažu volumen oblaka). Isto tako, učenici su sa djelimičnim uspjehom, počeli da koriste svijetlije i tamnije tonove, da razne oblike slikaju čistim bojama, da daleke planine boje blijedim plavo-sivim bojama i slično.

Tokom istraživanja, od strane pedagoga likovne kulture je sagledana je vrijednost svakog dječjeg rada. U vezi sa rješavanjem konkretnih problema, đacima je na nenametljiv način skretana pažnja na analogne slučajeve u djelima likovnih umjetnika. Takav pristup je svakom učeniku značio orijentaciju, da li je na dobrom putu i da li je sposoban da nađe rješenje svog likovnog problema. To je đacima davalo osjećaj važnosti i oni su od tada istinski pokrenuli svoje potencijale. Uočeno je da je likovno izražavanje postalo dio aktivnog đачkog življenja, koje se može i dalje razvijati.

Konačno, na osnovu svega prezentovanog se može zaključiti:

1. Tokom istraživanja je uočeno da od ukupnog eksperimentalnog (E) uzorka, ima 5 % kreativne djece. Poslije pregleda svih likovnih radova i rezultata svih urađenih testova učenika je ustanovljeno, da od 109 učenika eksperimentalne grupe (E), samo je petoro pokazalo jasno izraženu likovnu kreativnu inteligenciju. Dvoje učenika je bilo iz grupe sa visokom inteligencijom, a troje iz grupe sa nadprosečnom inteligencijom

2. Između pokazivanja radova poznatih likovnih umjetnika i razvoja kreativnosti kod djece trećeg razreda osnovne škole, postoji određena korelacija. Ipak, u proces razvoja kreativnosti je uključeno još neophodnih faktora (inteligencija, kreativno mišljenje, talenat, sposobnost zapažanja), koji opet ne moraju biti dovoljni, ako se ne stvaraju pogodni uslovi za kreativni razvoj.

3. Ako i dođe do razvoja kreativnosti kod neke djece, to može biti samo divergentna kreativnost, budući da je za konvergentnu kreativnost potrebno poznavanje uže oblasti i iskustvo (teže je ispoljiti kreativnost u oblastima koje zahtijevaju konvergentno mišljenje).

4. Utvrđeno je da se kreativna djeca, brže uče apstraktnom likovnom kreativnom izražavanju, nego konkretnom, u odnosu na ostale učenike.

5. Ako su djeca prosječnih mogućnosti, a njih je bilo najviše, sigurno je da neće biti posebno kreativna, jer ne poseduju dovoljno talenta i znanja.

Ovo istraživanje je, kao i neka ranija istraživanja na ovu temu, pokazalo da je za kreativnost neophodno da postoji: natprosječna inteligencija, znanje, talenat i sve ono što povezuje u likovno stvaralaštvo -kreativno mišljenje.

6. Eksperiment je pokazao, da prikazivanje reprodukcija poznatih umjetnika, analiza njihovih djela i upoznavanje sa biografijama, može značajno da zainteresuje gotovo sve učenike za likovnu umjetnost.

7. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da se djeci u mlađim školskim uzrastima može ponuditi i složeniji edukativni materijal, koji će oni rado savladavati, ukoliko je materija zanimljiva i prezentovana na razumljiv način i ako se djeca sagledavaju sa uvažavanjem.

Generalni zaključak je: proces istraživanja u trajanju od četiri mjeseca je u svim fazama dao značajne rezultate u analizi i traženju kreativnosti, kao i povezivanju likovne umjetnosti i dječijeg stvaralaštva.

6. Primjenjivost i korisnost rezultata u teoriji i praksi,

Ovo istraživanje treba da podstakne istraživače na dalja istraživanja u kojima bi se isti eksperimentalni faktori primijenili na većem uzorku ispitanika koji bi omogućio generalizaciju dobijenih rezultata.

Doprinos disertacije je, prije svega, u domenu praktične primjenljivosti dobijenih rezultata, koji uspešno mogu dovesti do povećanja efikasnosti postojećih programa u nastavi likovnog obrazovanja i vaspitanja u osnovnim školama. Učitelji i nastavnici, putem primjene kriterijuma iz ovog istraživanja u nastavi likovnog vaspitanja, mogu da uoče likovno talentovane učenike sa kreativnim potencijalom, koji bi na likovnom i drugim planovima mogli da predstavljaju buduće pokretače pravih vrijednosti u društvu i široj zajednici

Praktičan značaj ovog istraživanja ogledao bi se u mogućnosti primjene ovog modela eksperimentalnog tertmana u radu sa djecom koja nisu zahvaćena eksperimentalnim procesima bilo kakvih oblika. Model bi mogao pomoći u izradi, planiranju i programiranju nastavnih sadržaja, posebno kod realizacije nastavnih jedinica za razvoj kreativnosti kod djece.

7. Način prezentiranja rezultata naučnoj javnosti.

Doktorska disertacija mr Marije Aleksandrović pod nazivom „Kreativnost u umetničkom i dečjem stvaralaštvu“ je samostalan naučno-istraživački rad u kojem je kandidatkinja odabranu temu obradila primjenom naučnih i stručnih metoda. Obavljenim istraživanjem i obradom teme došlo se do rada koji će imati svoje mjesto u naučnoj i stručnoj javnosti. Šire prezentovanje javnosti dobijenih rezultata biće u vidu monografije.

ZAKLJUČAK I PRIJEDLOG

Urađena doktorska disertacija mr Marije Aleksandrović pod nazivom „Kreativnost u umetničkom i dečjem stvaralaštvu“ je samostalno naučno djelo sa svim neophodnim stručnim, naučnim i pedagoškim kvalitetima. Rezultati su interpretirani precizno i pregledno, uz prethodnu primjenu adekvatnih metoda istraživanja. Značaj istraživanja je objektivno određen i sagledan sa teorijskog i praktičnog aspekta. Pored toga rezultati doktorske disertacije predstavljaju originalan naučni rad kandidata u odgovarajućoj naučnoj oblasti.

Komisija sa posebnim zadovoljstvom predlaže nastavno-naučnom vijeću Pedagoškog fakulteta u Istočnom Sarajevu, da prihvati ovaj izveštaj i da ga uputi u dalju proceduru i

preduzme sve Zakonom predviđene korake u vezi sa davanjem saglasnosti Senata Univerziteta i zakazivanjem javne odbrane.

U Bijeljini, 15.6.2017. godine.

Članovi komisije:

1. Miladin Lukić, akademski slikar, redovni profesor;
Uža naučna oblast: Umjetnost(stvaralaštvo - svi oblici stvaralaštva);
Predmet: Metodika nastave likovne kulture Univerzitet u Istočnom Sarajevu - Pedagoški fakultet u Bijeljini;
Predsjednik komisije;

---

2. Dr Desanka Trakilović, redovni profesor;
Uža naučna oblast: Umjetnost(stvaralaštvo - svi oblici stvaralaštva);
Predmet: Metodika nastave muzičke kulture Univerzitet u Istočnom Sarajevu - Pedagoški fakultet u Bijeljini;
Mentor;

---

3. Mr Zdravko Mićanović, redovni profesor;
Uža naučna oblast: Grafički dizajn;
Predmet: Plakat i oglašavanje;
Univerzitet umetnosti u Beogradu - Fakultet primenjenih umetnosti;
Član komisije;
